

JESPER LEHTO

VACCINKAMPEN: SÅ SPRIDS DESINFORMATIONEN OM CORONAVACCINET

Slutsatser

- Spridningen av felaktigheter och desinformation har tilltagit i takt med att världen inlett vaccineringen mot coronaviruset.
- Bakom spridningen finns både icke-statliga och statliga aktörer som sprider felaktigheter och vilseledande information, med olika syften.
- Anti-vaccinrörelsen ser coronapandemin som en unik historisk möjlighet för att nå ut med sitt budskap och har samlats kring tre centrala narrativ:
  - Coronaviruset är inte farligt.
  - Coronavaccinet är farligt.
  - Vaccinförespråkare är inte pålitliga.
- Studier har även visat att anti-vaccinbudskapet i allt högre utsträckning börjat handla om politik.
- Anti-vaccinrörelsens budskap tenderar att överlappa med den desinformation som sprids av statliga aktörer, där Ryssland och Kina är mest aktiva. Aktörernas budskap förstärker varandra och statliga aktörer använder sig av anti-vaccinrörelsen för att få större spridning på olika nätplattformar.
- Både Ryssland och Kina sprider felaktig och vilseledande information för att främja sina egna vacciner och skada förtroendet för konkurrenter, men även för att på ett mer övergripande plan undergräva förtroendet för västliga demokratier.

Inledning

Sedan utbrottet av coronaviruset har hela världen kraftsamlat för att hitta ett vaccin. Det har utvecklats till en kapploppning mellan både stater och läkemedelsföretag – och metoderna har varit fler än rent medicinska. Spridningen av felaktig och vilseledande information har tagit ny fart och påverkanskampanjer har sjuväts av flera olika aktörer, med olika syften.

Pandemin har lett till en kamp *om*, och en kamp *mot*, vaccinet. Vid sidan om statliga aktörer finns en etablerad anti-vaccinrörelse som ser pandemin som en historisk möjlighet för att nå ut med sitt budskap. Sammantaget riskerar detta att skapa ett informationsflöde präglad av felaktigheter som sprids både avsiktligt och oavsiktligt (se ruta), och som i slutändan kan skada både folkhälsan och demokratin.

Tankesmedjan Frivärld har gått igenom ett tiotal rapporter och vetenskapliga studier samt såväl nationell som internationell medierapportering för att ge en kunskapsöversikt om ämnet. Denna briefing syftar till att identifiera aktörerna som sprider felaktigheter och desinformation om coronavaccinet, dess metoder och de centrala narrativ som sprids.

Bakgrund

Tidigt under coronakrisen varnade WHO för spridningen av felaktigheter och beskrev hur det parallellt med pandemin pågår en ”infodemi”, vilket Frivärld tidigare har släppt en rapport om.¹ I takt med att världen har inlett vaccineringen mot viruset har den falska informationsspridningen fått förnyad kraft och delvis tagit ny form. Bakom spridningen återfinns fortsatt statliga aktörer som sprider budskap för att skapa misstro och för att stärka sin egen ställning, och i kretsar med redan etablerat vaccinetstånd frodas budskapet.

Redan innan pandemin beskrev WHO vaccinetståndet som ett av de största hoten mot global hälsa.² Trots att vaccinet räknas som en av de största hälsoframgångarna i världshistorien och beräknas ha räddat miljontals liv genom åren, växer motståndet på sina håll. Under coronapandemin har forskare dessutom varnat för att det växande motståndet riskerar att undergräva vaccinetutvecklingen som gjorts för att stoppa coronaviruset, då en hög vaccinationsgrad är en förutsättning för att uppnå flockimmunitet.³ Även i Sverige har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) varnat för det växande hot som den

---

¹ Richtel, Matt, ”WHO Fights a Pandemic Besides Coronavirus: An ‘Infodemic’”, New York Times, 2020-02-06 (hämtad 2021-03-04)

² FN:s regionala informationskontor för Västeuropa, ”Vaccinetstånd: Lika dödlig som sjukdomen”, FN, 2020-10-27 (hämtad 2021-03-04).

³ Ball, Philip, ”Anti-vaccine movement could undermine efforts to end coronavirus pandemic, researchers warn”, Nature, 2020-05-13 (hämtad 2021-03-01).

falska informationsspridningen utgör inför kommande massvaccineringen mot coronaviruset.⁴ Spridningen av felaktigheter och desinformation är alltså en fråga om både storpolitik och global hälsa.

Begrepp

Det finns olika typer av spridning av felaktig och vilseledande information, vilket är särskilt viktigt att tydliggöra i denna fråga. Delar av informationsspridningen sker nämligen i god tro och oavsiktligt. Denna brief utgår ifrån följande definition:

- Med **desinformation** avses den *avsiktliga* spridningen av felaktig och vilseledande information.
- Med **misinformation** avses den *oavsiktliga* spridningen av felaktig och vilseledande information.

Vaccinmotståndet och anti-vaccinrörelsen

Att det finns ett vaccinmotstånd hos delar av befolkningen var känt redan innan coronapandemin. Ofta grundar det sig i en naturlig oro för eventuella biverkningar och skepsisen behöver inte nödvändigtvis vara ett resultat av felaktiga eller vilseledande uppgifter. Skeptikerna är ingen homogen grupp, utan rymmer både principiella motståndare och personer som känner en oro för risker med eventuella biverkningar. Däremot finns det också etablerade aktörer som avsiktligt sprider felaktigheter om vaccinering, som i sin tur riskerar att skada folkhälsan med sitt budskap. I vissa europeiska länder har vaccinmotståndet lett till en återkomst av tidigare utrotade sjukdomar, som exempelvis mässling, och utvecklingen har fått WHO att lista vaccinmotståndet som ett av de främsta hoten mot den globala hälsan. Under pandemin har oron växt för att motståndet ska få ännu större fäste. En redan väletablerad anti-vaccinrörelse har pekats ut som en ”superspridare” av falsk information och bidragande till denna utveckling.⁵

I en rapport från Center for Countering Digital Hate (CCDH) beskrivs hur ledande företrädare för rörelsen, som ofta kallas ”anti-vaxxers”, ser coronapandemin som en unik

---

⁴ Hermansson, Lisbeth, ”MSB: Rykten och desinformation hotar vaccineringen”, Sverige Radio, 2021-03-03, (hämtad 2021-03-04).

⁵ WHO, ”Immunizing the public against misinformation”, 2020-08-25 (hämtad 2021-03-01).

historisk möjlighet.⁶ Den globala krisen ger rörelsen möjlighet att sprida sitt budskap till en större publik i syfte att skapa misstro om effektiviteten, säkerheten och behovet av vaccinering. Rörelsen fortsätter att växa, framför allt på nätet, där den i första hand vänder sig till vaccinskeptiker i syfte att övertyga dem till att bli vaccinmotståndare. Rörelsens största konton på sociala medier har sedan 2019 ökat sin följarskara med tio miljoner människor, vilket innebär en 25 procentig ökning. Den största ökningen har skett på Youtube och Instagram.

Studier har även visat hur budskapet effektivt når en stor del av befolkningen, framför allt på nätet. Enligt King's College i London hade över en tredjedel av britterna tagit del av anti-vaccinbudskap under coronapandemin, och andelen är ännu större bland yngre och delen av befolkningen som i första hand tar del av information på sociala medier. Där uppger nästan hälften att det tagit del av anti-vaccinbudskap, vilket är ett tecken på rörelsens stora räckvidd på olika nätplattformar.⁷

Narrativ

En sammanställning av olika studier visar hur anti-vaccinrörelsen framför allt har samlat sig kring tre huvudnarrativ under coronapandemin för att sprida sitt budskap:⁸

- **Coronaviruset är inte farligt.** Narrativet syftar till att tona ned dödligheten och riskerna med viruset, samt att det kan behandlas med andra metoder än vaccinering. Detta används bland annat för att marknadsföra olika typer av alternativmedicin, kosttillskott och naturläkemedel, vilket framför allt drivs av ekonomiskt motiverade aktörer.
- **Vaccinet är farligt.** Rörelsen utnyttjar det faktum att vaccinet har utvecklats snabbt och hävdar att detta innebär risker. Annan vanlig falsk retorik är att framställa vaccinet som giftigt, att det innehåller farliga kemikalier eller mikrochip avsedda att kontrollera befolkningen och hur det riskerar att ändra DNA-uppsättningen eller leda till infertilitet.
- **Vaccinförespråkare är inte pålitliga.** Påståenden om att politikerna har prioriterat hastighet framför säkerhet i vaccinutvecklingen och konspirationsteorier om de stora

---

⁶ Center for Countering Digital Hate, "The Anti-vaxx Playbook", 2020 (hämtad 2021-02-26).

⁷ King's College London, "One in three people exposed to Covid anti-vax messages", 2020-12-13 (hämtad 2021-02-26).

⁸ Smith, Rory, Cubbon, Seb & Wardle, Claire, "Under the surface: Covid-19 vaccine narratives, misinformation and data deficits on social media, First Draft, november 2020.

läkemedelsföretagen, ”Big Pharma”, är vanliga budskap som sprids under detta tema. Bill Gates är en person som ofta lyfts fram av vaccinnmotståndare och anklagas för att var delaktig i en omfattande vaccinkonspiration. Det bakomliggande syftet med vaccineringen påstås vara att läkemedelsindustrin ska göra vinst eller att vaccinet används som ett verktyg i en omfattande världskonspiration.

De tre huvudnarrativen skapar ett tillgängligt budskap som avser att engagera allt från oroliga föräldrar till konspirationsteoretiker. I flera avseenden kan budskapen som sprids vara motsägelsefulla, men de lyckas ofta med att åtminstone skapa osäkerhet och förvirring, vilket är ett viktigt mål för rörelsen. Dessa narrativ används senare på olika nätplattformar för att övertyga människor om att bli vaccinnmotståndare, bland annat i slutna diskussionsforum och via inlägg i sociala medier.

Utöver de vanligaste budskapen har forskning även visat hur diskussionen mer och mer börjat handla om politik. Exempelvis visar *American Journal of Public Health* i en studie hur diskussioner om politiska principer, bland annat om hur vaccineringen hotar medborgerliga rättigheter, har ökat under de senaste åren.⁹ Detta flyttar fokus från motsägelsefulla och falsifierbara budskap om vaccinets påstådda hälsorisker, och gör det istället till en värdeladdad politisk fråga. Detta överlappar i viss utsträckning med det konspiratoriska budskapet om att vaccineringen, till och med coronapandemin i sig, är ett verktyg för en politisk elit att utöva makt och i slutändan skapa en ny världsordning.

Vaccinnmotståndet i Sverige

Sverige lyfts ofta fram som ett föregångsland när det kommer till vaccinering. Vaccineringsgraden är hög och viljan att ta coronavaccinet har stegvis ökat sedan de första opinionsmätningarna genomfördes. Däremot uppger fyra av tio svenskar att de känner en oro för allvarliga biverkningar av coronavaccinet.¹⁰ Denna oro riskerar att utnyttjas av anti-vaccinrörelsen, som även finns i Sverige, vilket flera svenska medier har visat i olika granskningar.

En granskning från Expressen visar hur svenska anti-vaccinföreträdare sprider falska budskap om hur coronaviruset kan behandlas med kolloidalt silver eller vitamindoser, hur vaccinet är en blandning av gifter som kortsluter vårt immunsystem och konspirationsteorier

---

⁹ Broniatowski, David A. et al., ”Facebook Pages, the ’Disneyland’ Measles Outbreak, and Promotion of Vaccine Refusal as a Civil Right, 2009-2019”, *American Journal of Public Health*, 2020;110(3):312-318.

¹⁰ Wennö, Jonathan, ”Allmänhetens tillit, tankar och beteende under coronakrisen”, Kantar Sifo, 2021-01-28.

om hur ”mainstream-media” mörkar ”sanningen”.¹¹ Det konspiratoriska budskapet om att det finns dolda avsikter med vaccineringen är återkommande. Detta har bland annat lett till uppkomsten av flera alternativa nyhetssajter som påstås berätta det som annars blir mörkat.

Via sociala medier sprids budskapet som ofta utgår ifrån sann myndighetsinformation men som senare förvrängs, vinklas negativt och tolkas godtyckligt, vilket HD och Sydsvenskan har visat i en granskning.¹² Även gamla nyheter, som kan vara orelaterade till coronakrisen men som stärker narrativet, används för att skapa misstro och göra poänger.

Bland de tongivande aktörerna i Sverige återfinns flera som är verksamma inom alternativ hälsa. Arrangörerna bakom den uppmärksammade demonstrationen i Stockholm den 6 mars tillhör denna krets, vilken har beskrivits som det närmaste Sverige haft en egen anti-lockdown rörelse.¹³ Även om demonstrationen i första hand vände sig mot coronarestriktionerna, så återfinns vaccinnmotståndet i det samlade budskapet som inkluderar flera av de teman som tidigare redogjorts för. En granskning av Aftonbladet och tidningen Expo har visat hur företrädare för arrangören, organisationen ”Frihet Sverige”, har en bakgrund i en konspiratorisk del av den nyandliga miljön som är starkt präglade av föreställningen om en global konspiration.¹⁴ Företrädarna tonar ned coronavirusets hälsorisker och dödlighet, och förespråkar samtidigt alternativ medicin i form av exempelvis medicinskt vatten och vitamindoser för att hålla virussjukdomen borta. De olika kurer påstås vara ett bättre alternativ än ”osäkra vaccin som gör mer skada än nytta”.¹⁵ Budskapen kombineras ofta med ett konspiratoriskt och politiskt narrativ, där principer om frihet och mänskliga rättigheter lyfts fram. Berättelserna får sedan draghjälp av olika konspiratoriska mediaplattformar där ”systemmedia” anklagas för att ”mörka sanningen”.

Det finns en global trend där denna typ av anti-coronarörelse, med sitt delvis konspiratoriska budskap, lockar till sig högerextremister. Detta har exempelvis varit vanligt förekommande i Tyskland – och den senaste demonstrationen i Stockholm kan vara ett tecken på att sådana tendenser även finns i Sverige. Aktionen blev bland annat marknadsförd och stöttad av högerextrema Nya Dagbladet, en avknoppning från nedlagda Nationaldemokraterna, vilket Aftonbladet och Expo visar i sin granskning: *”I flera år har vi i*

---

¹¹ Sörbring, Kerstin, ”Svenska grupperna som sprider falska uppgifter om coronavaccinen”, Expressen, 2021-01-14 (hämtad 2021-02-20).

¹² Ferm, Peter & Johansson, Emma, ”Så frodas felaktigheterna kring coronavaccineringen”, Sydsvenskan, 2021-02-07 (hämtad 2021-02-20).

¹³ Treijs, Erica & Ståhle, Mathias, ”Hundralet samlade för anti-coronademonstration”, Svenska Dagbladet, 2021-03-06 (hämtad 2021-03-08).

¹⁴ Norrgrann, Katarina, ”De styr det svenska coronamotståndet”, Aftonbladet, 2021-03-05 (hämtad 2021-03-08).

¹⁵ Holm, Gusten, ”Coronaförnekarna bakom olagliga demonstrationen”, Expressen, 2021-03-07 (hämtad 2021-03-08).

Sverige och internationellt kunnat se allt fler överlappningar mellan den högerextrema miljön och den konspiratoriska delen av den nyandliga miljön”, säger Expos Jonathan Leman.¹⁶

Statliga aktörer

Den etablerade anti-vaccinrörelsen är däremot inte de enda som sprider falska narrativ om vaccinering. Vissa studier hävdar att de snarare utgör en mindre del av spridningen, men att budskapet förstärks av andra aktörer som emellanåt sprider överlappande budskap.¹⁷ Det kan röra sig om politiska rörelser eller statliga aktörer, som vill sprida misstro och skapa splittring, eller stärka sin egen position på den internationella arenan på andras bekostnad. Det senare menar bland annat The Digital Forensic Research Lab vid tankesmedjan Atlantic Council, som bland annat har kartlagt hur staters desinformation kan främja budskapet från anti-vaccinrörelsen.¹⁸

Följande avsnitt fokuserar på de främsta statliga aktörerna som aktivt bedriver desinformation: Ryssland och Kina. Det gemensamma syftet hos dessa länder är att skapa splittring i väst och undergräva förtroendet i samhället, och metoden har beskrivits som en form av ”politisk krigföring”.¹⁹ Länderna har dessutom geopolitiska skäl för att främja sitt eget vaccin. Både Kina och Ryssland driver en aktiv ”vaccindiplomati” gentemot andra länder och desinformationen fungerar som ett viktigt verktyg i detta.

Ryssland

Ryssland har en lång historia av desinformation och landets påverkanskampanjer har fortsatt under pandemin. Under de senaste månaderna har koordinerade kampanjer från statliga medieföretag fokuserat på vaccinfrågan. I syfte att underminera andra vacciner och främja sitt eget, Sputnik V, har kampanjer riktats mot flera läkemedelsföretag i väst.²⁰ Det beskrivs som en rysk vaccinoftensiv, syftandes till att bland annat sprida misstro genom desinformation, och är en del av Rysslands geopolitiska ambitioner.²¹

---

¹⁶ Leman, Jonathan & Nordqvist, Johan, ”Flera högerextremister bland de protesterande”, Expo, 2021-03-06 (hämtad 2021-03-08)

¹⁷ Yonder, ”COVID-19 Vaccine Narratives & Misinformation”, januari 2021 (hämtad 2021-02-20)

¹⁸ Osadchuk, Roman, ”How pro-Kremlin outlets and blogs undermine trust in foreign-made COVID vaccines”, Atlantic Council, 2021-01-27 (hämtad 2021-02-21)

¹⁹ Sabbagh, Dan, ”Russia is spreading lies about Covid vaccines, says UK military chief”, Guardian, 2020-09-30 (hämtad 2021-02-22).

²⁰ Gordon, Michael R. & Volz, Dustin, ”Russian Disinformation Campaign Aims to Undermine Confidence in Pfizer, Other Covid-19 Vaccines, U.S. Officials Say”, The Wall Street Journal, 2021-03-07 (hämtad 2021-03-08).

²¹ Lundin, Tomas, ”Ryska beskyllningen mot väst: ’Schimpansvaccin’”, Svenska Dagbladet, 2021-02-04 (hämtad 2021-02-19).

Spridningen av felaktigheter om vaccinfrågan började tidigt under pandemin, men har intensifierats under det senaste halvåret. I oktober 2020 gjorde brittiska The Times ett uppmärksammat avslöjande om hur en rysk påverkanskampanj riktats mot Astra Zeneca med ett budskap om hur vaccinerade människor förvandlas till apor.²² Budskapet anspelar på att vaccinet använder sig av ett ursprungsvirus som orsakar infektioner hos schimpanser. Ryska statstjänstemän tog fram bilder, memes och videoklipp för att sprida detta budskap och få vaccinet att framstå som farligt. Enligt Jon Hassain, expert vid National Security Communications Team i Storbritannien, användes senare budskapet om ”apvaccin” av ryska företrädare i den allmänna diskussionen: *”Den främsta anledningen till detta är att de vill sälja sitt eget vaccin. Då riktade man in sig mot Astra Zeneca, som var huvudkonkurrent till ryska Sputnik-vaccinet, eftersom båda vaccinen har egenskaper som gör dem aktuella för mindre resursstarka länder”*, sa Jon Hassain vid ett seminarium hos Nato StratCom i Riga.²³

Databasen EUvsDesinfo, som är en del av EU:s utrikestjänst, samlar regelbundet in exempel på rysk desinformation som sprids via olika medieplattformar.²⁴ I en sammanställning beskrivs hur de främsta ryska narrativen kopplade till vaccinfrågan handlar om det egna vaccinets förträfflighet, om hur USA och EU försöker pressa länder till att inte köpa det ryska vaccinet och om de ”dödliga riskerna” med olika västerländska vaccin. Frågan har uppmärksammat av flera västerländska ledare, som även varnat för riskerna som detta utgör för folkhälsan.²⁵ De ryska narrativen innehåller även rena konspirationsteorier, i likhet med anti-vaccinrörelsen, och handlar bland annat om hur vaccineringen och pandemin är ett verktyg för en globalistisk elit med avsikt att kontrollera världen och reducera befolkningens mängden.

Den ryska påverkanskampanjen har huvudsakligen riktats mot länder där man har för avsikt att sälja vaccinet, bland annat i Sydamerika, Asien och delar av Europa. Exempelvis har regimkopplade medieplattformar spridit vilseledande budskap om hur Pfizer-vaccinet orsakat 23 dödsfall i Norge, trots att det saknas bevis för en sådan koppling.²⁶ Ett annat exempel är hur ryska Tsargrad TV har beskrivit västerländska vaccin som ”genmanipulation” med farliga risker för hela mänskligheten.

---

²² Rana, Manveen & O’Neill, Sean, ”Russians spread fake news over Oxford coronavirus vaccine”, The Times, 2020-10-16 (hämtad 2021-02-18).

²³ NATO Strategic Communications Center of Excellence, ”NATO STRATCOMCOE examines vaccination disinformation trends”, 2021-01-26 (hämtad 2021-02-19).

²⁴ EUvsDisinfo, ”Disinformation cases: vaccine”, hämtad 2021-03-02.

²⁵ Reuters, ”EU’s Borell accuses Russia of spreading COVID-19 disinformation to sell its vaccine”, 2020-12-28 (hämtad 2021-02-19).

²⁶ Kresge, Naomi, ”Pfizer Vaccine Safe for Elderly Despite Norway Scare, WHO Says”, Bloomberg, 2021-01-22 (hämtad 2021-02-18).

Delar av desinformationen utgår från verkliga händelser. Men rapporteringen är högst selektiv och vilseledande, ofta innehållandes rena felaktigheter, för att få väst att framstå i dålig dager. Desinformationen utnyttjar sedan vaccinnmotstånd som redan finns i samhället för att få större spridning, vilket Digital Forensic Research Lab har kunnat visa.²⁷ Den felaktiga och vilseledande rapporteringen sprids i anti-vaccingrupper på sociala medier, där det överlappande budskapet får ökad spridning och därmed riskerar att spä på det generella vaccinnmotståndet i samhället.

Att det ryska vaccinet på senare tid visat sig ha hög effektivitet beskrivs som en propagandaseger för Ryssland. Detta har lett till förbättrade möjligheter att sälja vaccinet till andra länder och därmed utöka sitt inflytande i områden av strategiskt intresse. Ungern har bland annat mottagit flera miljoner doser av Sputnik V, även om vaccinet ännu inte har godkänts av EU. Brasilien, Argentina, Uzbekistan och Indien är andra länder som tagit emot stora vaccinvolymer från Ryssland.²⁸

Kina

Under coronapandemin har den kinesiska spridningen av desinformation intensifierats. Enligt en granskning av Associate Press (AP) har antalet statligt anknutna konton tredubblats på Twitter och fördubblats på Facebook sedan 2019.²⁹ Detta trots att båda plattformarna är förbjudna i Kina. Via dessa plattformar sprider regimföreträdare konspirationsteorier och vilseledande information, som framför allt är inriktad på frågan om coronavirusets ursprung. Kina har skäl att avleda uppmärksamheten från landets egna misslyckanden i samband med utbrottet i Wuhan-provinsen och påverkanskampanjerna har intensifierats i samband med WHO:s egna undersökningar i området.³⁰ Detta utgör numera en del av en större informationskampanj som även inkluderar att sprida misstro till västerländska vacciner. Av geopolitiska skäl bedriver man numera en typ av vaccindiplomati där desinformationen är ett viktigt verktyg.

AP:s granskning, som har genomförts i samarbete med Digital Forensic Research Lab, har kartlagt spridningen av desinformation under coronapandemin från flera statliga aktörer

---

²⁷ Osadchuk, Roman, "How pro-Kremlin outlets and blogs undermine trust in foreign-made COVID vaccines", Atlantic Council, 2021-01-27 (hämtad 2021-02-21).

²⁸ Safi, Michael & Pantovic, Milivoje, "Vaccine diplomacy: west falling behind in race for influence", The Guardian, 2021-02-19 (hämtad 2021-03-01).

²⁹ Kinetz, Erika, "Anatomy of a conspiracy: With COVID, China took leading role", AP, 2021-02-15 (hämtad 2021-02-18).

³⁰ Horvatovic, Iva, "Så jobbar WHO-teamet i Wuhan", SVT Nyheter, 2021-02-03 (hämtad (2021-02-25)).

och pekar ut Kina som ledande.³¹ Tidigt riktades anklagelser mot USA som påstods ha tagit fram coronaviruset som ett biologiskt vapen och att viruset läckt ut från ett labb i militärbasen Fort Detrick. Det kinesiska narrativet fick tidigt stöd av bland annat ryska plattformar och fortsätter att cirkulera. Så sent som i januari 2021 lyftes narrativet återigen av en talesperson från Kinas utrikesministerium och spreds vidare av andra företrädare genom att anklaga amerikanska armén för virusutbrottet.³²

Genom att sprida misstro, framför allt i USA, genom konspirationsteorier om virusets ursprung avser man även att skada trovärdigheten till västerländska vaccin. I kombination med konspirationsteorierna har flera kinesiska företrädare spridit vilseledande information om exempelvis Pfizer-vaccinet. I likhet med den ryska strategin avser man att skada trovärdigheten till vaccinet genom selektiv och vilseledande rapportering om påstådda biverkningar. Yuan Zeng, expert på kinesiska medier vid University of Leeds, beskriver det som en del i kampanjen att avleda uppmärksamheten från sina egna misslyckanden och för att främja sitt eget vaccin i olika delar av världen.³³

Bland annat har Kina riktat in sig på Australien, som är en viktig handelspartner, och spridit vilseledande uppgifter om biverkningar av västerländska vaccin i likhet med det som spridits från Ryssland. Relationerna mellan Kina och Australien har under pandemin försämrats kraftigt. Kina har svarat aggressivt på Australiens begäran att genomföra en oberoende undersökning av coronavirusets utbrott i landet, vilket resulterat i både handelskrig och informationskampanjer. Informationskampanjerna inkluderar desinformation i syfte att underminera förtroendet för landets coronahantering och västerländska vaccin. Exempelvis har den inflytelserika kinesiska tidningen Global Times, som lyder under kommunistpartiet, uppmanat Australien att stoppa godkännandet av Pfizer-vaccinet med hänvisning till dödsfall i Norge, trots att bevis saknas om en koppling till vaccinet. Och den kinesiska desinformation verkar ha fått fäste på sina håll. I Filippinerna har president Rodrigo Duterte har använt sig av det falska narrativet för att försvara valet att satsa på det kinesiska vaccinet Sinovac framför västerländska alternativ.³⁴

---

³¹ Bandeira, Luiza et al, "Weaponised: How rumours about Covid-19's origins led to a narrative arms race", februari 2021 (hämtad 2021-03-01).

³² Digital Forensic Research Lab, "China revives conspiracy theory blaming U.S. for COVID-19", Atlantic Council, 2021-02-05 (hämtad 2021-02-23).

³³ AP, "China pushes conspiracy theoris on COVID origin, vaccines", Modern Healthcare, 2021-01-25 (hämtad 2021-02-24).

³⁴ Ferreras, Vince, "Duterte defends Sinovac anew amid deaths in Norway after Pfizer shot", CNN Phillipines, 2021-01-19 (hämtad 2021-02-26).

Att statligt ägda medieplattformar, som Global Times, utgör en viktig del i Kinas desinformation har bland annat konstaterats i en studie från Harvard Kennedy School.³⁵ Kina har utvecklat en omfattande engelskspråkig kommunikationsapparat som driver kommunistpartiets linje i olika frågor. Studien visar att det konspiratoriska inslaget i rapporteringen är omfattande och en central del av desinformationen som sprids.

Sedan pandemins utbrott har Kina bedrivit vaccindiplomati som framför allt riktats mot den fattigare delen av världen. Det kinesiska vaccinet är nämligen billigare än flera västerländska vaccin, vilket gör det attraktivt för flera utvecklingsländer i exempelvis Afrika och Asien. Kina har sedan länge investerat i dessa utvecklingsländer i form av bland annat infrastrukturprojekt, och vaccindiplomatin beskrivs nu användas som ytterligare ett verktyg för att öka Kinas inflytande i länder av strategiskt intresse.³⁶

De ofta till synes generösa vaccinerbjudanden som Kina, och även Ryssland, lämnar till länder runt om i världen har ett långsiktigt syfte. Detta menar Agathe Demarais, global prognoschef vid The Economist Intelligence Unit: *”Uppenbarligen kommer inte Kina och Ryssland att träda in i utvecklingsländerna och säga att de vill ha något tillbaka. Men på lång sikt kommer det att ge utdelning. Och Ryssland och Kina förstår att pandemin kommer att vara med oss under lång tid framöver”*.³⁷

Avslutning

Det är inte en homogen grupp av aktörer som sprider felaktigheter om coronavaccinet. Den rymmer både statliga och icke-statliga aktörer, vissa mindre etablerade och samordnande än andra. Spridningen av falsk information förstärks av aktörernas överlappande budskap, och ytterligare av personer som agerar i god tro och utan avsikt att varken skada eller vilseleda. Det snåriga informationslandskapet skapar förvirring och skepsis, vilket utnyttjas av de etablerade aktörerna med olika syften.

Inom anti-vaccinrörelsen är flera av aktörerna ekonomiskt motiverade, ofta verksamma inom alternativ hälsa. Dessa kombinerar den falska informationsspridningen med ett förespråkande av olika typer av alternativmedicin, exempelvis i form av kolloidalt silver och medicinskt vatten. Det konspiratoriska budskapet är även återkommande i rörelsen och retoriken har på senare år i hög grad kommit att inkludera politiska principer.

---

³⁵ Molter, Vanessa & DiResta, Renee, ”Pandemics & propaganda: How Chinese state media creates and propagates CCP coronavirus narratives”, Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review.

³⁶ Stout, Kristie Lou, ”How China is hoping to use its vaccine as a diplomatic tool”, CNN, 2021-01-19.

³⁷ Safi, Michael & Pantovic, Milivoje, ”Vaccine diplomacy: west falling behind in race for influence”, The Guardian, 2021-02-19 (hämtad 2021-03-01).

De statliga aktörerna drivs i första hand av geopolitiska ambitioner och strategiska intressen. Desinformation från dessa riktar in sig på skada förtroendet för västerländska vaccin och pandemihantering. Syftet är att öka det egna inflytandet och anseendet samt att främja de egna vaccinen. Den övergripande målsättningen är att desinformationen ska undergräva förtroendet för västliga demokratier generellt.

Referenslista

Studier och rapporter

Bandeira, Luiza et al, "Weaponised: How rumours about Covid-19's origins led to a narrative arms race", Atlantic Council, februari 2021 (hämtad 2021-03-01), tillgänglig via:

<https://www.atlanticcouncil.org/weaponized-covid19-narratives/>

Broniatowski, David A. et al. (2020). "Facebook Pages, the 'Disneyland' Measles Outbreak, and Promotion of Vaccine Refusal as a Civil Right, 2009-2019", American Journal of Public Health, 110(3):312-318, tillgänglig via: <https://ajph.aphapublications.org/doi/pdfplus/10.2105/AJPH.2020.305869>

Center for Countering Digital Hate, "The Anti-vaxx Playbook", 2020 (hämtad 2021-02-26), tillgänglig via: <https://www.counterhate.com/playbook>

Cohen, Adi & Bisette, Jasmine, "Tracking the mRNA Disinformation Narratives", Storyful Intelligence, 2020-12-16 (hämtad 2021-02-26), tillgänglig via:

<https://storyful.com/blog/intelligence/tracking-the-mrna-disinformation-narratives/>

Digital Forensic Research Lab, "China revives conspiracy theory blaming U.S. for COVID-19", Atlantic Council, 2021-02-05 (hämtad 2021-02-23), tillgänglig via:

<https://medium.com/dfrlab/china-revives-conspiracy-theory-blaming-u-s-for-covid-19-4526d316abf3>

King's College London, "One in three people exposed to Covid anti-vax messages", 2020-12-13 (hämtad 2021-02-26), tillgänglig via:

https://www.kcl.ac.uk/news/one-in-three-people-exposed-to-covid-anti-vax-messages?fbclid=IwAR0DOZeCM7PRG-Xa_jMQwbwc_pqdwBmI5Wsw4vLpyteZE1icT_DQaf9EzSY

Molter, Vanessa & DiResta, Renee, "Pandemics & propaganda: How Chinese state media creates and propagates CCP coronavirus narratives", Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review, tillgänglig via:

<https://misinforeview.hks.harvard.edu/article/pandemics-propaganda-how-chinese-state-media-creates-and-propagates-ccp-coronavirus-narratives/>

Ortiz-Sánchez, Elvira et al (2020). "Analysis of the Anti-Vaccine Movement in Social Networks: A Systematic Review", International Journal of Environmental Research and Public Health. 17(15), 5394, tillgänglig via:

https://www.researchgate.net/publication/343239476_Analysis_of_the_Anti-Vaccine_Movement_in_Social_Networks_A_Systematic_Review

Osadchuk, Roman, "How pro-Kremlin outlets and blogs undermine trust in foreign-made COVID vaccines", Atlantic Council, 2021-01-27 (hämtad 2021-02-21), tillgänglig via:

<https://medium.com/dfrlab/how-pro-kremlin-outlets-and-blogs-undermine-trust-in-foreign-made-covid-vaccines-4fa9f9f19df1>

Scholz, Nicole, "Covid-19 vaccination campaigns: The public dimension", European Parliamentary Research Service, januari 2021, tillgänglig via:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679063/EPRS_BRI\(2021\)679063_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679063/EPRS_BRI(2021)679063_EN.pdf)

Smith, Rory, Cubbon, Seb & Wardle, Claire, "Under the surface: Covid-19 vaccine narratives, misinformation and data deficits on social media, First Draft, november 2020, tillgänglig via:

<https://firstdraftnews.org/long-form-article/under-the-surface-covid-19-vaccine-narratives-misinformation-and-data-deficits-on-social-media/>

Wennö, Jonathan, "Allmänhetens tillit, tankar och beteende under coronakrisen", Kantar Sifo, 2021-01-28, tillgänglig via:

https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/kantar_sifo_allmanhetens_tillit_tankar_och_beteende_under_coronakrisen_29jan.pdf

Yonder, "COVID-19 Vaccine Narratives & Misinformation", januari 2021 (hämtad 2021-02-20), tillgänglig via:

<https://www.yonder-ai.com/coronavirus-covid-19-vaccines-narratives-and-misinformation/>

Mediala källor

AP, "China pushes conspiracy theoris on COVID origin, vaccines", Modern Healthcare, 2021-01-25 (hämtad 2021-02.24), tillgänglig via:

<https://www.modernhealthcare.com/safety-quality/china-pushes-conspiracy-theories-covid-origin-vaccines>

Ball, Philip, "Anti-vaccine movement could underminde efforts to end coronavirus pandemic, researchers warn", Nature, 2020-05-13 (hämtad 2021-03-01), tillgänglig via: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-01423-4>

Ferm, Peter & Johansson, Emma, "Så frodas felaktigheterna kring coronavaccineringen", Sydsvenskan, 2021-02-07 (hämtad 2021-02-20), tillgänglig via:

<https://www.sydsvenskan.se/2021-02-07/sa-frodas-felaktigheterna-kring-coronavaccineringen/>

Ferreras, Vince, "Duterte defends Sinovac anew amid deaths in Norway after Pfizer shot", CNN Phillipines, 2021-01-19 (hämtad 2021-02-26), tillgänglig via:

<https://cnnphilippines.com/news/2021/1/19/Duterte-Sinovac-Norway-deaths-Pfizer.html>

Gordon, Michael R. & Volz, Dustin, "Russian Disinformation Campaign Aims to Undermine Confidence in Pfizer, Other Covid-19 Vaccines, U.S. Officials Say", The Wall Street Journal, 2021-03-07 (hämtad 2021-03-08), tillgänglig via:

<https://www.wsj.com/articles/russian-disinformation-campaign-aims-to-undermine-confidence-in-pfizer-other-covid-19-vaccines-u-s-officials-say-11615129200>

Hermansson, Lisbeth, "MSB: Rykten och desinformation hotar vaccineringen", Sverige Radio, 2021-03-03, (hämtad 2021-03-04), tillgänglig via:

<https://sverigesradio.se/artikel/msb-rykten-och-desinformation-hotar-vaccineringen>

Holm, Gusten, "Coronaförnekarna bakom olagliga demonstrationen", Expressen, 2021-03-07 (hämtad 2021-03-08), tillgänglig via:

<https://www.expressen.se/nyheter/coronafornekarna-bakom--olagliga-demonstrationen/>

Horvatovic, Iva, "Så jobbar WHO-teamet i Wuhan", SVT Nyheter, 2021-02-03 (hämtad (2021-02-25),

tillgänglig via: <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/sa-jobbar-who-teamet-i-wuhan>

Kresge, Naomi, "Pfizer Vaccine Safe for Elderly Despite Norway Scare, WHO Says", Bloomberg, 2021-01-22 (hämtad 2021-02-18), tillgänglig via:

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-22/pfizer-vaccine-safe-for-elderly-despite-norway-scare-who-says>

Kinetz, Erika, "Anatomy of a conspiracy: With COVID, China took leading role", AP, 2021-02-15 (hämtad 2021-02-18), tillgänglig via:

<https://apnews.com/article/pandemics-beijing-only-on-ap-epidemics-media-122b73e134b780919cc1808f3f6f16e8>

Leman, Jonathan & Nordqvist, Johan, "Flera högerextremister bland de protesterande", Expo, 2021-03-06 (hämtad 2021-03-08), tillgänglig via:

<https://expo.se/2021/03/flera-h%C3%B6gerextremister-bland-de-protesterande>

Lundin, Tomas, "Ryska beskyllningen mot väst: 'Schimpansvaccin'", Svenska Dagbladet, 2021-02-04 (hämtad 2021-02-19), tillgänglig via: <https://www.svd.se/ryska-beskyllningen-mot-vast-schimpansvaccin>

Norrgrann, Katarina, "De styr det svenska coronamotståndet", Aftonbladet, 2021-03-05 (hämtad 2021-03-08), tillgänglig via: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/7KRpOv/de-styr-det-svenska-coronamotstandet>

Rana, Manveen & O'Neill, Sean, "Russians spread fake news over Oxford coronavirus vaccine", The Times, 2020-10-16 (hämtad 2021-02-18), tillgänglig via:

<https://www.thetimes.co.uk/article/russians-spread-fake-news-over-oxford-coronavirus-vaccine-2nzpk8vrq>

Reuters staff, "EU's Borell accuses Russia of spreading COVID-19 disinformation to sell its vaccine", 2020-12-28 (hämtad 2021-02-19), tillgänglig via:

<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-eu-russia/eus-borrell-accuses-russia-of-spreading-covid-19-disinformation-to-sell-its-vaccine-idUKKBN2921EI?edition-redirect=in>

Richtel, Matt, "WHO Fights a Pandemic Besides Coronavirus: An 'Infodemic'", New York Times, 2020-02-06 (hämtad 2021-03-04), tillgänglig via:

<https://www.nytimes.com/2020/02/06/health/coronavirus-misinformation-social-media.html>

Sabbagh, Dan, "Russia is spreading lies about Covid vaccines, says UK military chief", Guardian, 2020-09-30 (hämtad 2021-02-22), tillgänglig via:

<https://www.theguardian.com/uk-news/2020/sep/30/russia-spreading-lies-about-covid-vaccines-says-uk-military-chief>

Safi, Michael & Pantovic, Milivoje, "Vaccine diplomacy: west falling behind in race for influence", The Guardian, 2021-02-19 (hämtad 2021-03-01), tillgänglig via:

<https://www.theguardian.com/world/2021/feb/19/coronavirus-vaccine-diplomacy-west-falling-behind-russia-china-race-influence>

Stout, Kristie Lou, "How China is hoping to use its vaccine as a diplomatic tool", CNN,

<https://edition.cnn.com/videos/world/2021/01/09/africa-china-coronavirus-vaccine-diplomacy-lu-stout-pkg-vpx.cnn>

Sörbring, Kerstin, "Svenska grupperna som sprider falska uppgifter om coronavaccinen", Expressen, 2021-01-14 (hämtad 2021-02-20), tillgänglig via:

<https://www.expressen.se/nyheter/svenska-grupperna-som-sprider-falska-uppgifter-om-coronavaccinen/>

Treijs, Erica & Ståhle, Mathias, "Hundratalet samlade för anti-coronademonstration", Svenska Dagbladet, 2021-03-06 (hämtad 2021-03-08), tillgänglig via:

<https://www.svd.se/hundratalet-samlade-for-anticoronademonstration>

Övriga källor

EUvsDisinfo, "Disinformation cases: vaccine", hämtad 2021-03-02, tillgänglig via:

https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?text=Vaccine&date=&per_page=

FN:s regionala informationskontor för Västeuropa, "Vaccinmotstånd: Lika dödlig som sjukdomen", FN, 2020-10-27 (hämtad 2021-03-04), tillgänglig via:

<https://unric.org/sv/vaccinmotstand-lika-dodlig-som-sjukdomen/>

NATO Strategic Communications Center of Excellence, "NATO STRATCOMCOE examines vaccination disinformation trends", 2021-01-26 (hämtad 2021-02-19), tillgänglig via:

<https://eng.lsm.lv/article/society/society/nato-stratcomcoe-examines-vaccination-disinformation-trends.a390198/>

WHO, "Immunizing the public against misinformation", 2020-08-25 (hämtad 2021-03-01), tillgänglig via:

<https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/immunizing-the-public-against-misinformation>